

Zitierhinweis

Žemlička, Josef: Rezension über: Ján Lukačka, Matúš Čák
Trenčianský, Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie
vied, 2016, in: Český časopis historický, 2017, 3, S. 849-850, DOI:
10.15463/rec.864841472

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Šestá a sedmá kapitola jsou věnovány povaze hnězdenských provinciálních synod a představují tak shrnutí problematiky. Publikace je zakončena stručným závěrem, ve kterém autor zdůrazňuje význam legátského a provinciálního zákonodárství v Polsku. Přílohu tvoří katalog legátských statut vydaných pro Polsko a dva katalogy provinciálních synod a statut hnězdenských arcibiskupů. Katalogy jsou přehledně strukturované, kromě obligátních náležitostí obsahují také podrobný soupis literatury, přehled vydaných edic, v případě statut pak seznam jednotlivých rubrik, které umožňují jejich komparaci.

Závěrem je třeba zdůraznit, že v našich podmínkách se jedná o vůbec první monografické zpracování tohoto tématu. Knihu lze hodnotit velmi kladně jak po stránce formální, tak obsahové. Kapitoly na sebe logicky navazují, text autor doplnil bohatým poznámkovým aparátem, který vedle odkazů na použité prameny a literaturu obsahuje také jejich kritické zhodnocení. Téma jistě zaujme nejen historiky, ale také právní historiky: provinciální statuta představují zajímavý pramen, který si do budoucna zaslouží také právněhistorický rozbor.

Lenka Šmídová Malárová

JÁN LUKAČKA

Matúš Čák Trenčianský

Bratislava, Veda 2016, 144 s.,

ISBN 978-80-224-1532-3.

Mezi zajímavé postavy slovenského stredoveku patrí Matouš Čák Trenčianský, jeden z predných uherských oligarchů, kteří na přelomu 13. a 14. století vtiskli tak výraznou pečeť celému království. S jeho jménem se dlouho pojil romantizující obraz,

jehož kontury víc než samotní historici přestřeli národovědci literáti štúrovského obdoby. Matouš, „pán Váhu a Tater“ a nekorunovaný král Slovenska, byl vsouván mezi velké a uvědomělé postavy národních dějin. Později se akcenty mění a trenčianský pán se stává neohroženým a hrdým bojovníkem proti svazující centrální moci s kritickým vztahem k vyššímu duchovenstvu. V těchto mutacích se Matoušova postava přenesla do relativně nedávných učebnic a dějepisných příruček, aniž by se téma stalo předmětem důkladného kritického biografického zpracování. Výzvu, okoreněnou složitým dědictvím maďarské, slovenské a dilem i české historiografie, přijal Ján Lukačka, chystající si půdu sérii analytických studií.

Co je podstatné, autor představuje Matouše (v rodovém počítání III.) jako produkt pozdně arpádovských časů, kdy po slabých vládách Ladislava IV. „Kumána“ a Štěpána V. nemohl úpadek království a vzestup oligarchů zastavit ani Ondřej III. zvaný „Benátčan“. Matouš pocházel ze zavedeného a posléze bohatě rozvětveného rodu uherské šlechty, po generace dodávající dvoru i provinciím vysoké úředníky. Ku příkladu Matoušův otec Petr zastával funkci palatina. Nejen Matoušovi, ale i dalším ambiciózním rodům a jedincům nabízela doba faktického bezvládní slušné příležitosti k majetkovým ziskům, často spíše násilným a protiprávním výbojům na úkor sousedů, ať šlechty, církve nebo korunního zboží. Tato skupina asi desítky až dvacítky vzájemně soupeřících „mocných“, rozprostřená od hornouherských stolic po Sedmihradsko a Dalmácii, krále prakticky ani nepotřebovala, a pokud ano, tak jen aby potvrdil její úchvaty, čímž nabývaly punc legitimacy. Již v devadesátých letech 13. století se tak Matouš stal pánem rozsáhlých statků v zá-

padoslovenských župách, vysunutých na severu až k Trenčínu, který se po Topolčanech a Uhrovci posléze stal hlavní Matoušovou baštou a výstavnou rezidencí. Za Ondřeje III. se Matouš nakrátko stal palatinem, ale brzy ho král odvolal, neboť úřadu bez skrupulí využíval k další sérii vlastních obohacení. Ján Lukačka podrobně mapuje, jak Matouš krok za krok zpevňoval své pozice i jakých prostředků a nástrojů k tomu využíval.

Další velká šance se Matoušovi nabídla po vymření Arpádovců v lednu 1301. O uherský trůn se kromě syna českého krále (pozdější Václav III.) již delší čas, vlastně od roku 1290, ucházel rod neapolských Anjouovců. Lukačka vyhodnotil, že Matouš se zachoval zcela pragmaticky. Nejprve horlivě podpořil českou kandidaturu a počkal si na přísun darů, odměn a majetků, jakmile však tento pramen vyschl, přešel ke Karlovi Robertovi z Anjou. Matoušovo panství se tak v začátcích 14. století rozšířilo na Oravu až na Zvolensko a jak Lukačka dokládá, představovalo svébytný útvar opřený o početnou ministerialitu (zde jako familiarita). Rozporný byl vztah Matouše k městům, kterým se mohlo dařit, pokud respektovala jeho často hrozbami a násilím vymáhanou autoritu. Někde Matouš rodící se města na svých teritoriích přímo podporoval.

Na vrcholu své moci ovládal Matouš Čák na padesát slovenských hradů, nadto asi ještě deset v dnešním severním Maďarsku. Obranná fáze Matoušovy územní politiky však nastala, jakmile Karel Robert začal posilovat centrální královskou moc. Za bod obratu Ján Lukačka právem označil bitvu u Rozhanovců (1312) na východním Slovensku, kde Karel zničil vojsko Omođejovců (Abovců) posílené Matoušovým expedičním sborem. „Trenčinský“ pán tím ztratil silného spojence. Přes králův tlak

a postupné zmenšování „svého“ teritoria zemřel Matouš Čák v roce 1321 nepokořený. Teprve jeho smrtí se rozpadl zbytek panství, které předtím scelil. Přesto, i po Lukačkově příspěvku, se nepřestává vřít otázka, jaká integrační pojítka dokázala Matoušova „vláda“ vtisknout této doméně. Vždyť ještě plné století po jejím rozpadu zůstával živý pojem „Matoušova zem“ (*terra Matthei*), jak dokládají zápisy některých studentů na Vídeňské univerzitě.

Lukačkova biografie Matouše Čáka se primárně opírá o dobové prameny a jejich důkladné vyhodnocení. Představuje čtenáři dramatický kus středověké uherské, chceme-li slovenské historie, která se v tomto bodě dotkla i osudů přemyslovského usilování o spojení české, polské i uherské koruny. Na příkladu vzniku, rozmachu a zániku Matoušova dominia, které ve svém zenitu překračovalo hranice několika stolic a objímalo třetinu dnešního Slovenska, ukázal autor složité vztahy, v nichž se ocitlo uherské království na prahu 14. století. Zároveň nabízí ostřejší a hlavně kritičtější pohled na snahu Václava II. získat arpádovské dědictví pro svůj rod.

Ján Lukačka definitivně zbavil nevšední postavu „pána Váhu a Tater“ idealizujících nánosů, zato jej však důsledně včlenil do souřadnic své doby. Živý a přehledný text oživuje řada rekonstrukčních nákrešů, dobových vyobrazení, mapek i ukázek diplomatického materiálu. V závěru je připojena genealogie Matoušova rodu, tažená od jeho děda Matouše (I.).

Josef Žemlička